

XII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál

Dr. Garáné Bardóczy Irén

„Minden pálya dicső, ha belőle házádra derül fény.”
(Kölcsey Ferenc)

Tizenegy évvel ezelőtt indult útjára a *Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál*, amely április 21-én, a Könyv és Szerzői Jog világnapján, tizenkettedik alkalommal nyitotta meg kapuit a Budapesti Kongresszusi Központban.

Mielőtt a Könyvfesztiválon tett látogatásom alkalmával megfogalmazódott gondolatok közreadásába kezdenék, tekintsük át röviden – a teljességre törekvés igénye nélkül – a hazai könyvkiadás jelenlegi helyzetét. Néhány jellemző mutatószámmon keresztül alkossunk képet arról, hogy a számok tükrében milyen utat tettünk meg az elmúlt tizenhat év alatt, s milyen lényeges változások következtek be a könyvkiadásban.

Napjainkban száznegyvenkilenc regisztrált, piacvezető könyvkiadó képviseli a könyvkiadás összforgalmának közel 90%-át, amely kedvező arány az előző időszakokhoz viszonyítva. Számottevően növekedett a külföldi tulajdonban lévő könyvkiadók magyarországi piaci részesedése.

(2004-ben az összforgalom közel 26%-ával, több mint 2%-kal meghaladja a 2003. évit.)

A magyarországi könyvforgalom tendenciáját nyomon követhetjük az évenként változó megjelenési címek számával, az egy címre vetíthető átlag példányszámmal és a fogyasztói árból képzett összforgalom (Ft) adataival. *(Lásd a lenti táblázatot.)*

A hazai könyvtermelés legutóbbi tizenhat évében egyértelműen megállapítható a féleségek hektikus változása. Nyomon követhető a fizetőképes kereslet csökkenéséből következő, az olvasni vágyók körének mérséklődésével is magyarázható, illetve a fogyasztói árak emelkedésével is okozati összefüggésbe hozható, folyamatosan, később drasztikusan csökkenő átlagpéldányszám. Érdekes következtetést vonhatunk le a csökkenő megjelenési címek száma, évenként markánsan csökkenő átlagpéldányszám mellett megjelenő és az évente megállíthatatlanul növekvő, a fogyasztói árból képzett árbevételből. Néhány általam objektíven megfogalmazott magyarázatot a következőkben röviden – a teljességre törekvés igénye nélkül – közkinccsá tesztek:

Magyar könyvértékesítés 1989–2003

Év	Címek száma	Átlag példányszám	Értékesítés (Ft)
1989	7 599	14 300	nincs adat
1990	7 464	15 200	nincs adat
1991	7 210	12 700	nincs adat
1992	7 629	10 600	nincs adat
1993	8 458	8 500	nincs adat
1994	9 383	7 500	nincs adat
1995	9 749	7 200	nincs adat
1996	8 835	5 900	nincs adat
1997	8 941	5 900	24 434 000 000
1998	10 626	4 400	29 997 000 000
1999	9 731	4 600	33 477 000 000
2000	8 986	3 900	38 642 000 000
2001	8 837	3 690	45 742 293 000
2002	9 990	4 458	53 604 202 000
2003	9 205	3 544	56 871 989 000
2004	nincs adat	nincs adat	58 194 650 000

- ◆ vitathatatlanul emelkedett a fogyasztói ár, amely mögött ténylegesen bekövetkezett költségnövekedés is áll;
- ◆ a könyvkiadók rezsiköltségének általános növekedése;
- ◆ a nyomdaköltségek általános növekedése;
- ◆ a könyvek jobb minőségűek, szebbek, igényesebb grafikai és nyomdatechnikai kivitelezésben, jobb minőségű anyagok felhasználásával készülnek, értelemszerűen magasabb árfekvésűek mind a költség, mind a fogyasztói ár oldalon;
- ◆ tematikájában magasabb minőségi színvonalat képviselő könyvek részarányának növekedése (pl. gazdagon illusztrált művészeti, történelmi könyvek stb.).

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a 2004. évben realizált 58 194 650 000 forint könyvforgalom a központilag előírt áfa-csökkenés és a különböző kedvezményes akciók, az egyes társadalmi csoportokat megillető kedvezmények, a klubrendszerral összefüggő árengedmények ármérséklő hatása ellenére jelent meg a könyvértékesítésben.

Lejátszódott az elmúlt évben a könyvgyártás tematikus átrendeződése is. Nőtt a közoktatásban használatos, valamint a művészeti könyvek részaránya, szemben az ismeretterjesztő, tudományos, szépirodalmi, gyermek- és ifjúsági könyvekkel, szakkönyvekkel, lexikonokkal és szótárakkal, amelyek iránt az igény kis mértékben (1-2%) csökkent. Legdinamikusabb fejlődés a CD-ROM-piacra következett be. 2004-ben az előző év összeforgalmához viszonyítva közel 37%-os növekedés mutatkozik. Az importkönyvek forgalma is minimális növekedést mutat, a 2004. évi összeforgalomban közel 7% részarányt képvisel. Nemzetközi összehasonlító elemzések szerint *Magyarország az egy főre jutó könyvvásárlás tekintetében továbbra is a világ élvonalába tartozik.*

Magyarországon az előzőekben vázolt dinamikus fejlődés közepette – amely nem a feleségek számának válogatás nélküli növelésében, hanem a minőségi színvonal emelésében valósul meg – nyitotta meg kapuit a *XII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál*, amelyet a Független Kiadók Szövetsége (IPA) rangsorolása szerint a világ húsz legfontosabb könyvvására között tartanak számon. Más értékelés szerint az első tíz legrangosabb könyvvásár közé sorolják. A budapesti rendezvényt nem nagysága miatt helyezik a nemzetközi könyvfesztiválok között előkelő helyre, hanem

egyedi, kulturális fesztivál jellege miatt vívta ki a nemzetközi elismerést. Egyes szakemberekben megfogalmazódott az a félelem, hogy a budapesti könyvfesztivál az Ünnepi Könyvhét riválisává nőheti ki magát, hiszen ezen a rendezvényen is egyre nagyobb szerephez jut a kortárs magyar irodalom. Ennek a félelemnek azonban a közeljövőben még nincs reális alapja. *Zentai Péter László*, a fesztivál igazgatója a fesztivál megnyitását megelőző sajtótájékoztatón kihangsúlyozta, hogy a rendezvény szervezői nem arra törekedtek, hogy a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál a világ legjelentősebb könyvvására legyen, hanem „...azt reméltük, hogy a közönségünk érdeklődésére, szeretetére alapozva olyan könyvfesztivált sikerül újtárra indítanunk, amely kivívja a világ figyelmét, amelyre meghívhatjuk Európa nagy könyvkultúrájú országait”.

Az idei Könyvfesztivál zászlajára az igényes kortárs irodalmi alkotások bemutatását és közreadását tűzte. Ennek a jegyében a Könyvfesztivál soros díszvendége *Paulo Coelho*, a misztikus regényeiről híres brazil sikeríró volt, akinek könyveit száznegyven országban, ötvenhat nyelven, több mint negyvenöt milliárd példányban adták el. A brazil díszvendég párja – az eddigi gyakorlattól eltérően nem az író szülőhazája, hanem – a legtöbbet olvasó Oroszország volt. A kiadott könyvek és brosrák számát tekintve, az Oroszországi Föderáció a világ egyik legnagyobb könyvpiacát tartja fenn: a világon az ötödik, míg Európában a harmadik helyen áll. Egy év alatt közel százezer címet jelentetnek meg, mindössze három ország előzi meg: Kína, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia. Továbbá ezen a jeles eseményen *Oroszország* díszvendégként való meghívását az a nemzetközi kitüntetett figyelem is indokolja, amely a kortárs orosz irodalom és könyvkiadás klasszikus hagyományait és új eredményeit kíséri.

A nagyok mellett kis hazánknak sincs szégyenkezni valója: *Magyarország lakossága az egyik legolvasottabb, és olvasottságában az egyik legműveltebb nemzet Európában.* Az eladott szépirodalmi művek aránya nálunk megközelíti a 16%-ot. (Európa többi országában a 10%-ot sem éri el.)

A Budapesti Kongresszusi Központ 1600 négyzetméter területén, igényes – de zsúfolt – kivitelezéssel felépített standokon mintegy kétszáz magyar, huszonöt országból közel ötszáz kiállító mutatta be legújabb könyvtermését. Az igényes látogatók kedvét kereső kiadók a négy nap alatt

több mint negyvenötezer kiállított kötetet és négyszáz könyvújdonstágot mutattak be. A legtöbb kiadó jelentős, 20%-os árengedménnyel kínálta könyveit a látogatóknak, vásárlóknak. Lehet, hogy ez a kedvező lehetőség, lehet, hogy az irodalom és kultúra iránti alázat és tisztelet, lehet, hogy a pusztán kíváncsiság, de az is lehet, hogy a gazdag kulturális programkínálat vonzotta a tömeget, de az előzetes prognózisokat és a várakozást felülmúlva hatvanegyezer regisztrált látogató tekintette meg könyvfesztivált.

A látogatók szórakoztatását közel kétszázötven program szolgálta, ezek közül néhány röviden:

- ◆ dedikálással egybekötött könyvbemutatók;
- ◆ felolvasások;
- ◆ pódiumbeszélések;
- ◆ szakmai előadások – például korunk olvasási kultúrájáról, a könyvkiadás szakmai buktatóiról, kiadók és könyvtárosok kapcsolatáról stb.;
- ◆ a látogatók találkozhattak az orosz írókon kívül határon túli magyar, spanyol, portugál, szlovák írókkal;
- ◆ ezen a rendezvényen – a Könyv és Szerzői Jog világnapján – vált publikussá a *Nagy Könyv* mozgalom száz kedvenc könyvének listája;
- ◆ a fesztivál ez évben ötödik alkalommal adott otthont az Európai Elsőkönyvesek Fesztiváljának, amelynek keretében húsz elsőkönyves író mutatkozott be;
- ◆ a Könyvfesztivál zárónapján adták át a MKKE díjait: az Év Kereskedője és az Év Kiadója elismerést.

A Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál négy napra a művészet, az irodalom és valami felsőbbrendű varázslat templomává vált, engem is elvarázsolt. Ebben a varázslatban volt, ami tetszett, volt, ami nem tetszett, volt, ami ezt a csodálatos varázslatot szétrombolta. Ezek közül a leglényegesebbeket emelem ki.

Tetszett

- ◆ Nagyon sok kiállító volt jelen, és láthatóan pozitív élményt akart nyújtani, nem rajtuk múltott, hogy az maradéktalanul nem sikerült.
- ◆ Nagy volt az érdeklődés (úgy is fogalmazhatnék, hogy nagy volt a tömeg).
- ◆ A kiállított termékek többsége magas minőségi színvonalat képvisel mind tematikájában, mind grafikájában, mind a nyomdai kivitelezésben.
- ◆ Bővült a magas minőségi színvonalon előállított termékek részaránya.
- ◆ Megjelentek a korszerű nyomdatechnikát is alkalmazó színes, művészi kivitelezésű kiadványok.

Kevésbé (vagy egyáltalán nem) tetszett

- ◆ A korszerű grafikai megoldások között előszeretettel alkalmazzák a teletónusos felületekbe negatív beforgatásokat. Előfordult, hogy a beforgatott betűtípust és betűfokozatot nem a megfelelő módon alkalmazták (pl. a szöveg becsúskodott).
- ◆ Sajnálatos módon talákoztam olyan nyomdatermékkel, amelynek rendkívül magas színvonalú nyomtatása nem párosult hasonlóan igényes kép- és szövegfeldolgozással.
- ◆ A fekete (vagy más sötét színnel nyomtatott) tónusokat nem fogták le egy semleges lakk réteggel. Kiváló ujjlenyomatgyűjtő felületként működtek.
- ◆ A szervezők nem minden program iránti érdeklődést mértek fel helyesen, voltak olyanok, amelyek megközelítése is lehetetlen volt a zsúfoltság miatt.
- ◆ Az egész rendezvény néhány perces bent tartózkodás után ájulásig levegőtlen, túlszűfolt, kulturálatlan, nem méltó a Könyvfesztivál nemzetközi rangjához, ezen túlmenően zajos „zsidvásár” érzetet keltette még bennem is, aki a könyv bűvöletétől elvarázsoltva léptem át a bejárat küszöbét.
- ◆ Időnként kezelhetetlenné vált a bezúduló tömeg.
- ◆ Nem szolgált a rendezvény előnyére, hogy a kiállítás és az árusítás együtt működött. A csak vásárlók által keltett zűrzavar zavarta a csak gyönyörködni vágyókat.
- ◆ A *Kongresszusi Központot kinötte a Könyvfesztivál*. Nem volt elég tér arra, hogy a látogató nyugodtan tudjon elidőzni a kiállított termékek között.
- ◆ Nagyon nem tetszett, hogy a média minimális figyelmet fordított a Könyvfesztiválról szóló tájékoztatásra a rendezvény ideje alatt.